

Demokrasi Kalitesi Analizi: Başkan Maduro Yönetiminde Venezuela Demokrasisi¹

Deniz Pelin DİNÇER²

Demokrasi Kalitesi Analizi: Başkan Maduro Yönetiminde Venezuela Demokrasisi

Analysis of the Quality of Democracy: Venezuelan Democracy Under President Maduro

Öz

Abstract

Bu çalışma nitel araştırma yöntemiyle yürütülen tekli vaka analizi çalışmasıdır. Nicolas Maduro'nun Cumhurbaşkanlığı döneminde (2013 –) Venezuela'da demokrasinin kalitesi, demokrasinin üç ana kavramı çerçevesinde analiz edilmektedir. Bu üç ana kavram; seçim rejimini, yatay hesap verebilirlik kurumlarını ve sosyoekonomik boyutları kapsamaktadır. Seçim rejimindeki zedelenmelerle seçimlerin adaleti ve güvenilirliği sorgulanır hale gelmiştir. Yatay hesap verebilirlik kurumlarındaki zayıflamalar sonucu ülke başkanı dâhil seçilmiş yetkililerin siyasi gücünün demokratik kurumlarla sınırlandırılmadığı bir ortam yaratmıştır. Son olarak, yüksek enflasyon, yoksulluk, eşitsizlik, yüksek suç oranları, yolsuzluk, kayırmacılık ve yüksek göç gibi önemli gelişmeleri içeren sosyoekonomik çöküş ile Venezuela halkının demokrasiye doğrudan katılımını engellemektedir. Bu üç ana kavramın analiziyle ortaya konan bulgular, Venezuela eski Devlet Başkan Hugo Chávez'in 2013 yılındaki ölümünün ardından başlayan Maduro Döneminde Venezuela'nın demokratik kalitesinin hızla bozulduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

This is a single case study analysis conducted with the qualitative research methodology. The quality of democracy in Venezuela during Nicolas Maduro's Presidency (2013 –) is analyzed within the framework of three main concepts of democracy. These three main concepts are the electoral regime, the institutions of horizontal accountability, and socioeconomic dimensions. The electoral regime is damaged, and the fairness of the elections has become questionable. As a result of the weakening of institutions of horizontal accountability, the political power of the elected officials cannot be limited by democratic institutions. Finally, the socioeconomic collapse, which includes essential developments such as high inflation, poverty, inequality, high crime rates, corruption, nepotism, and high immigration, hinders the direct participation of Venezuelan people to the Venezuelan democracy. The findings revealed by the analysis of these three main concepts indicate that the democratic quality of Venezuela has deteriorated rapidly during the Maduro Era, which started after the death of former Venezuelan President Hugo Chávez in 2013.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi Kalitesi, Venezuela Demokrasisi, Vaka Analizi

Keywords: The Quality of Democracy, Venezuelan Democracy, Case Study

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Paper Type: Research Article

¹ Bu çalışma Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde 12-13 Eylül 2019 tarihinde düzenlenen 3. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Kongresinde sunulmuştur. "Başkan Maduro Döneminde Venezuela'da Demokrasi Kalitesi Analizi" isimli başlıkla sadece Türkçe bildiri özeti kitabında online olarak basılmıştır. Hazırlanan bildiri güncellenerek makale haline getirilmiştir.

² Araştırma Görevlisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, dpelindincer@ogu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2902-9195>

1. Giriş

Venezuela Eski Devlet Başkan Hugo Chávez'in 2013 yılında hayatını kaybetmesinden bu yana Venezuela'da hükümet ve muhalefet arasında oldukça ciddi politik, toplumsal ve ekonomik çatışmalar yaşanmaktadır. 2013 Başkanlık Seçimleri sonrası düzenlenen 2014-2015 Protestoları, 2017 Meclis-Anayasa Mahkemesi Krizi, Muhalefet bloğunun 2018 Başkanlık seçimlerini boykot etmesinin ardından oluşan siyasi kriz, yine Mecliste çoğunluğa sahip muhalefetin 2019 yılında Başkan Maduro'nun Devlet Başkanlığını yasadışı ilan ederek Meclis Başkanı Juan Guaidó'yu geçici devlet başkanı olarak ilan etmesi bahsedilen krizlere örnek olarak gösterilebilir. Ülke içindeki bu çatışma ve kutuplaşma aynı zamanda uluslararası toplum ve medya tarafından da oldukça yakından takip edilmekte ve bu durum çatışmanın uluslararası arenada da gündeme gelmesine sebep olmaktadır. Bunun yanında ülkedeki yüksek suç oranları, yoksulluk, toplu göç (*exodus*) ve hiperenflasyon krizin temellerini oluşturmaktadır. Tüm bunlara ek olarak başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği (AB) olmak üzere batılı ülkelerin Venezuela'ya uyguladığı siyasi ve ekonomik yaptırımlar ile petrol ambargoları ülkedeki krizin (özellikle ekonomik anlamda) iyice derinleşmesine sebep olmuştur (Oliveros, 2020).

Bu çalışmada amaç Başkan Maduro döneminde Venezuela'daki demokrasi kalitesinin değişimini incelemektir. Nicolás Maduro'nun Cumhurbaşkanlığı döneminde (2013-) Venezuela'daki demokratik rejimin kalitesi nasıl ve ne yönde değişmiştir? Olumlu yönde değişimler oldu ise bu gelişmeler nasıl meydana gelmiştir? Olumsuz yönde değişimler olduysa bu gelişmeler nasıl meydana gelmiştir? Rejim bu yıllarda otoriterleşmiş midir? Tüm bu soruları cevaplayabilmek ve Venezuela demokrasisindeki değişiklikleri fark edebilmek için Venezuela demokrasi tarihi hakkında da bilgiler vermek gerekmektedir, zira Venezuela demokrasisi özellikle Hugo Chávez ve Nicolas Maduro dönemlerinde köklü değişikliklere uğramıştır. Daha sonra ise demokrasi kalitesi analizi literatürüne değinilecektir. Bu tür bir analiz, özellikle nitel yöntemlerle, hangi araçlarla nasıl yapılmaktadır? Daha sonra ise literatür taraması yardımıyla demokratik kalitenin ölçülmesine yönelik araçlar belirlenmiştir. Bu araçlar seçim rejimi, yatay hesap verebilirlik kurumları ve sosyoekonomik boyutlardır. Bu üç kavram, demokratik bir rejimin bel kemiğini oluşturdukları için seçilmiştir.

Seçim rejimi ile Venezuela'daki seçimler, seçimlerin resmî sonuçları ve uluslararası kuruluşların seçimlere ilişkin raporları dikkate alınarak analiz edilmektedir. Yatay hesap verebilirlik ile Venezuela'daki kontrol ve denge sistemi yani seçilmişlerin halka demokratik yollardan hesap verebilme kapasiteleri incelenmektedir. Başkanın siyasi gücü Anayasa Mahkemesi veya diğer demokratik kurumlar tarafından kontrol edilmekte midir? Ülkedeki yolsuzluk oranları ve hükümetin yolsuzluğa karşı politikaları ne yöndedir? Son olarak, sosyoekonomik iyileşmeler veya kötüleşmeler ile demokratikleşme arasında nasıl bir ilişki vardır? Çalışmanın araştırma sorusuna cevap verebilmek için tüm bu sorular sorulacak ve güncel kaynaklarla bu sorulara yanıt bulunmaya çalışılacaktır. Çalışma, nitel araştırma yöntemiyle yürütülen tekli vaka analizidir. ABD'li Sosyal Bilimci Robert K. Yin'e (2009: 9) göre vaka çalışması, araştırmacının üzerinde çok az kontrole sahip olduğu veya hiç kontrol sahibi olmadığı, güncel olaylar dizisi hakkında bir "nasıl" veya "neden" sorusu sorulduğu zaman daha uygulanabilir. Ayrıca tekil vaka analizleri, genellenemez, çalışmanın sonuçları başka çalışmalara veya pratik problemlere uygulanamayacağı için saf bir çalışmadır. Yin'in ortaya koyduğu metodolojik yöntemle, bu çalışma, "nasıl"ı merkeze alan ve oldukça yakın tarihli bir tekil vaka analizi olarak inşa edilmiştir.

2. Venezuela Demokrasisinde Tarihsel Gelişmeler

Venezuela demokrasisini iki temel döneme ayırmak mümkündür. İlk dönem 1958 – 1998 yılları arasındaki literatürde Punto Fijo demokrasisi olarak adlandırılan dönemdir. İkinci dönem ise 1998 yılından günümüze kadar gelen sol-popülist iktidarlar dönemini kapsamaktadır. Uzun yıllar süren diktatörlük dönemlerinden sonra, 1957 yılında Venezuela muhalefet partileri (hem sol hem de sağ kanat partiler), ordu, iş insanları ve kilise liderleri demokratik bir yönetime geçiş amacıyla Vatansaver

Cunta (Junta Patriótica) adlı bir ittifak kurmuştur (Karl, 1987:78-80). Bu ittifak başarılı bir askeri darbe ile Ocak 1958'de dönemin diktatör lideri Marcos Pérez Jiménez'i devirmiştir. 31 Ocak'ta ise Venezuela'nın önde gelen üç sağ-kanat siyasi partisi olan AD (Demokratik Hareket), COPEI (Hristiyan Demokratlar) ve URD (Cumhuriyetçi Demokratik Birlik) partilerinin liderleri Punto Fijo Paketi'ni imzalamış ve seçim sonuçları ne olursa olsun demokratik sürece saygı duyacaklarını ve darbe girişimlerinde bulunmayacaklarını ilan etmişlerdir (Karl, 1987: 83). Soğuk Savaş'ın da etkisiyle darbe öncesi ittifakta bulunan sol partiler bu paktın dışında bırakılmışlardır (Hellinger, 2004). Venezuela'da demokrasinin temelleri atılırken solun bu şekilde dışlanması ve sağ-kanat siyasi partilerin kırk yıllık (1958-1998) siyasi hâkimiyeti, 1998'de Hugo Chávez'in seçilmesinin sosyopolitik temellerini oluşturmuştur. Punto Fijo paktının imzalanmasından sonra sadece iki siyasi partinin; AD ve COPEI'nin adayları kırk yıl boyunca seçimlerle başkan ve iktidar olmuşlardır. Punto Fijo paktının ardından uzun yıllar kesintisiz bir şekilde devam eden Venezuela demokrasisi, birçok bilim insanı tarafından "olağanüstü" olarak nitelendirilmiştir (Levine, 1978; Alexander, 1980; Peeler, 1985; Horowitz, 1990; Ellner ve Tinker-Salas, 2007). Venezuela demokrasisinin bu "olağanüstü" durumunun sebebi ise açıktır. 1960'lı yıllardan itibaren neredeyse her Latin Amerika ülkesi askeri darbelerden payını alırken (örneğin 1962, 1966 ve 1976'da Arjantin'deki, 1964'te Brezilya'daki ve 1973'te Şili'deki askeri darbeler) Venezuela demokrasisi kesintisiz bir şekilde, düzenli seçimlerle varlığını sürdürebilmiştir.

Hugo Chávez ise Punto Fijo döneminin o kadar da mükemmel olmadığını savunmaktadır. Chávez seçim kampanyalarında Venezuela'nın petrol zenginliğini AD ve COPEI'nin de dahil olduğu bir grup siyasi elitin petrol şirketleri ile bölüştüğünü, Venezuela halkının ise bu zenginlikten asla faydalanmadığını öne sürmüştür. Chávez, kendisinin seçilmesi ile daha önce dışlanmış olan halkın, ülke siyasetine yeniden aktif bir şekilde katılacağını ve halkın refahını sağlayacağını sözünü vererek seçilmiştir (Ellner ve Hellinger, 2004: 10-13). 1998 Başkanlık seçimlerini kazanan Chávez gerçekten de sözünü tutmuş, ülkede katılımcı demokrasinin temellerini atmıştır. Ülkenin Anayasası düzenlenen bir referandumla değiştirilmiş, halk meclisleri oluşturulmuş, mahalleler ile ilgili kararlar bu meclislerde alınmıştır. Yerel örgütlenmelere bu dönemde daha çok önem verilmiştir.

ABD'nin Afganistan ve Irak işgaline denk gelen Hugo Chávez'in ilk Başkanlık yılları, petrol fiyatlarının da oldukça yükseldiği yıllardır. Bu sebeplerle Venezuela'da devlet gelirleri de oldukça artmış ve bu gelirler barınma, sağlık ve eğitimin ücretsiz hale getirilmesi için kullanılmıştır. Bu gelirler aynı zamanda Misyon ismi de verilen sosyal yardımlara dönüşmüştür. Ülkede kişi başına düşen milli gelir 2002 yılında 3243 Amerikan doları iken, 2014 yılında 15975 Amerikan Dolarına kadar yükselmiştir (Dünya Bankası, 2014). Yine Dünya Bankası verilerine göre 1997 yılında Venezuela nüfusunun %55,6'sı yoksulluk sınırının altında yaşarken, Chávez döneminde bu rakam %26'lara kadar gerilemiştir. Bu dönemde okuma yazma oranları artmış, yükseköğretime erişen Venezuelalı sayısı artmış, özellikle *favelas* da denilen yoksul mahallelerinde altyapı çalışmaları tamamlanmış, dolayısıyla halkın sosyoekonomik refahı da oldukça artmıştır (Buxton, 2004). Fakat ne yazık ki bu gelişmelerin sürdürülebilir olmasını sağlayacak ekonomik üretimin çeşitlendirilmesi meselesi tıpkı Punto Fijo döneminde olduğu gibi Chávez döneminde de göz ardı edilmiştir. Ülke ekonomisinin en büyük gelir kaynağı petrol olmaya devam etmiş, dolayısıyla ülkenin ekonomik ve siyasi geleceği uluslararası piyasalarda belirlenen petrol fiyatına bağımlı kalmıştır. Hollanda hastalığı ya da petrol laneti de denilen tek bir kaynağa bağımlı ekonomilerin mutlaka çökeceği çıkarımı, Venezuela örneğinde bir kez daha gerçekleşmiş ve Haziran 2014 sonrasında petrol fiyatlarının düşüşe geçmesi bu durumu tekrar kanıtlamıştır. Ancak petrol fiyatlarının düşüşü, Hugo Chávez'in 5 Mart 2013'te kanser sebebiyle vefat etmesinden sonra gerçekleştiği için, 2014 sonrası yaşanan büyük ekonomik çöküş Chávez sonrası Devlet Başkanı olarak seçilen Nicolás Maduro dönemine denk gelmiştir.

3. Demokrasi Kalitesi Analizi

Sosyal bilimlerdeki tüm diğer kavramlar gibi, demokrasi de soyut doğası nedeniyle açıklanması kolay olmayan bir olgudur. Daha dar veya daha geniş nitelendirmeler içeren çok farklı demokrasi kavramsallaştırmaları vardır. Bu kavramsallaştırmalar, demokrasi kavramını değerlendirmeyi daha az zorlayıcı hale getirmektedir. Demokrasinin temelde dardan geniş doğru üç kavramsallaştırması vardır. Bunlar minimalist, orta düzey ve maksimalist yaklaşımlardır.

Demokrasinin en dar ve minimalist kavramsallaştırması, bir demokrasiye demokrasi diyebilmek için gereken asgari ölçütleri içerir. Bir rejimin demokrasi olarak adlandırılabilmesi için hangi temel niteliklere sahip olması gerekmektedir? Robert Dahl'ın (1973: 3) poliarşi kavramı bu kriterleri; siyasi örgüt kurma ve bunlara katılma özgürlüğü, ifade özgürlüğü, oy kullanma hakkı, kamu görevine uygunluk, siyasi liderlerin destek ve oy için rekabet etme hakkı, özgür, adil ve düzenli olarak tekrarlayan seçimler olarak belirlemiştir. Dolayısıyla demokratik bir rejim, her şeyden önce özgür, adil ve düzenli tekrarlanan bir seçim rejimine sahip olmalıdır. Bu minimalist yaklaşım özellikle çok vakalı nicel karşılaştırmalarda oldukça faydalıdır. Söz gelimi tüm dünya demokrasilerinin karşılaştırmalı demokrasi analizi yapılmak istense Dahl'ın belirlediği kriterler oldukça karşılaştırılabilir sonuçlar verecektir. Ancak demokrasinin minimalist tanımı sadece seçimleri ve seçim süreçlerini kapsamaktadır. Oysa demokrasi sadece seçimlerden ibaret değildir. İki seçim arasında geçen süreçler de demokratik olmalıdır. Bu noktada Schmitter ve Karl (1991), denkleme yatay hesap verilebilirliği ekleyerek demokrasinin orta düzey kavramsallaştırmasını ortaya koymuşlardır. Seçimler arasında bir hükümeti hesap verebilir kılmak, ancak sınırlı siyasi güç, hukukun üstünlüğü, güçler ayrılığı ilkesi, sınırlı askeri imtiyazlar (özellikle Latin Amerika demokrasilerinde) gibi yatay hesap verebilirlik kurumlarıyla mümkün olabilmektedir (Karl, 1990:2). Böylelikle seçilen kişiler, seçim arası dönemde de kendilerini demokratik kurumların kısıtı altında hissedecek ve otoriter eğilimlere kapılmayacaklardır. Yatay hesap verebilirlik kurumları aracılığıyla yürütme yetkisinin sınırlandırılması ve denetim mekanizmalarının oluşturulması demokrasinin daha sağlıklı yürümesini sağlamaktadır. Ancak O'Donnell (1993), Tilly (1998), ve Merkel (2004) gibi bazı akademisyenler demokrasinin tanımını genişletmekte ve kavramsallaştırmalarına sosyoekonomik boyutları da eklemektedirler. O'Donnell (1993: 1355) vatandaşların ancak yeterince gelişmiş bir sosyal ve ekonomik statü ile eğitildiklerinde bağımsız fikirler oluşturabileceklerini öne sürmektedir. Kısacası vatandaşlar sosyoekonomik statüleri geliştiğinde demokratik karar verme yeteneğini geliştirebilmektedirler. Bu sebeple toplumdaki eğitim seviyeleri, refah seviyeleri, yoksulluğun ve eşitsizliğin azlığı vb. gelişmeler de bir yönetimin demokrasi olarak anılmasında oldukça önem arz etmektedir.

Kısacası, demokrasinin dar olandan geniş olana doğru üç farklı kavramsallaştırması vardır. Bu kavramsallaştırmalar, siyaset bilimcilerin demokratik rejimlerin özelliklerini belirlemelerine ve demokratik niteliklerini değerlendirmelerine yardımcı olmaktadır. Venezuela veya Brezilya gibi kurumsallaşmamış demokrasilerin değerlendirme kriterlerinin, Almanya veya Kanada gibi tamamen kurumsallaşmış demokrasilerden çok farklı olacağını not etmek önemlidir. Bu çalışma Venezuela gibi kurumsallaşmamış bir demokratik rejimin kalitesini sorunsallaştırmaktadır. Bu nedenle, Venezuela demokrasisinin kalitesini değerlendirmek için hangi özelliklerin dikkate alınması gerektiğini belirlemek oldukça zorlayıcıdır. Öncelikle bu çalışma tekil vaka analizi olduğundan, karşılaştırma ve genelleme içermediğinden minimal demokrasi analizi kriterleri bu çalışma için eksik kalmaktadır. Elbette seçim rejimi önemlidir, seçimlerin ne derece özgür ve adil olduğu, hangi şartlar altında düzenlendiği, muhalefetin sahip olduğu örgütlenme hakları mutlaka tartışılmalı ve araştırılmalıdır ancak bu çalışmanın araştırma sorularını cevaplamak için yeterli değildir. Bu sebeple orta düzey demokrasi kalitesi analizi kriterlerinden yatay hesap verilebilirlik kurumları da araştırmaya dahil edilmiştir. Maduro Yönetimi, özellikle 2015 Ulusal Meclis seçimini kaybetmesinin ardından, yürütme ve yargı

erklerini kullanarak yasama üzerinde ciddi bir tahakküm kurma çabasına girişmiştir. Bu durum, söz konusu dönemde güçler ayrılığı ilkesinin de mutlaka incelenmesi gerektiği sonucunu doğurmaktadır.

Son olarak, Başkan Chávez döneminde artan sosyoekonomik iyileşmelerin, 2014 yılı sonrasında hızla bozulmuş olmasının Venezuela demokrasi kalitesini ne yönde etkilediğinin de araştırılması gerekmektedir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra giderek artan yeni demokratik rejimlerin ortaya çıkışı bu yeni kurulan demokrasilerin kalitesine odaklanılmasına neden olmuştur. Diğer bir deyişle, demokratik rejimlerin sayısı artarken, bu rejimlerin kalitesi sorgulanır hale gelmiştir ve bu rejimlerin çoğunun sosyoekonomik statülerindeki zayıflık göz ardı edilmiştir. Venezuela demokrasisinin kalite analizi yapılırken de bu hataya düşmemek gerekmektedir. 1980'lerde Latin Amerika'da yaşanan Borç Krizi'nden sonra bölge ülkelerinin tamamına yakını işsizlik ve yoksullukla boğuşmuştur. IMF ve kemer sıkma politikaları devreye girince özelleştirme süreci başlamış, kemer sıkma politikaları nedeniyle sosyoekonomik durum daha da kötüleşmiştir. Bu nedenle, Venezuela gibi konsolide olmayan bir demokrasinin değerlendirilmesi söz konusu olduğunda, sosyoekonomik boyutu da dikkate almak, bu boyutu dikkate alınmadığında gözden kaçırılan noktaların belirginleşmesine de sebep olacaktır. Bunun yanında bazı uluslararası kuruluşlar (Freedom House veya Polity IV gibi) özel mülkiyet haklarını ve kapitalist ekonomiyi demokrasi kalitesi analizinin önemli bir parçası olarak görmektedir. Ancak özel mülkiyet haklarının demokrasi kalitesi analizinde kullanılması, sol-sosyalist hükümetlerin yönettiği demokrasilerin adil bir şekilde değerlendirilememesine yol açmaktadır. Levine ve Molina'ya (2007: 23) göre demokrasiyi belirli bir ekonomik sisteme bağlamak, hükümette sol partilerin bulunduğu yönetimlerin yüksek kaliteli demokrasiler olarak görülme şansını haksız yere azaltabilmektedir. Dolayısıyla adil seçimler, seçimlere katılım ve yatay hesap verebilirlik gibi demokratik bir rejimin ana unsurlarına özel sektör veya özel mülkiyet hakları dahil edilmemelidir.

4. Maduro Yönetimi Döneminde Venezuela'da Demokrasi Kalitesi

4.1. Venezuela'da Seçim Rejimi:

Daha önce de bahsedildiği üzere Venezuela, Latin Amerika kıtasının en köklü ve darbelerle kesintiye uğramamış demokrasisidir. Venezuela demokrasi tarihini genel hatlarıyla ikiye ayırmak mümkündür; ilk dönem Punto Fijo Demokrasisi (1958 – 1998) ve ikinci dönem Bolivarcı Demokrasi³ (1998 –) olarak adlandırılmaktadır. Venezuela'da demokratik dönem 1958'de Punto Fijo Paketi ile başlamıştır. AD, COPEI ve URD gibi önde gelen sağ-kanat siyasi partiler, siyasi bir anlaşma yapmış ve demokrasiyi teşvik etme, demokratik seçimlerin sonuçlarına saygı gösterme ve parti hegemonyaları olmadan ulusal birliği örgütlenme sözü vermişlerdir (Karl, 1990: 9-12). Literatürde "olağanüstü" olarak adlandırılan bu demokratik durum elbette tartışmalıdır. Punto Fijo Paketi'nden sonra Venezuela Başkanları, 1998 Başkanlık Seçimlerine kadar AD veya COPEI parti mensuplarından seçilmiştir. Hugo Chávez ise Venezuela demokrasi tarihinde AD veya COPEI ile hiç bağlantısı olmadan seçilebilen ilk devlet başkanıdır. Zaten seçilmesinin en önemli sebeplerinden biri kendisinden önceki müesses nizamı yıkma sözünü vermesidir. Chávez'e göre halkın fakirleşmesinin sebebi, Punto Fijo iktidardır, bu iktidar petrol gelirlerini halktan saklamış ve gelirleri elitler için kullanmıştır. Dolayısıyla Chávez için kendisinin Başkan seçilmesi, Punto Fijo demokrasisi döneminin sona ereceği ve Venezuela halkının zenginleşeceği anlamına gelmektedir. Bu vaatlerle seçilen Başkan Chávez gerçekten de müesses nizama savaş açmıştır (Hellinger, 2004). İlk icraatı bir referandumla anayasayı değiştirmek ve kendisinden önceki liberal

³ Bolivarcılık Hugo Chávez tarafından yaratılan siyasi bir akımdır. Simón Bolívar Venezuela'nın sömürgecilikten kurtulmasını sağlayan komutan ve ülkenin ilk başkanıdır. Bolívar'ın en büyük ideali, bütün Latin Amerika kıtasını sömürgecilerden kurtarmak ve bugünkü Avrupa Birliği'ne benzer bir birliği Latin Amerika için kurmaktır. Başkan Chávez iktidara geldiği zaman sık sık Simón Bolívar adını kullanmış, onun için bir kitap kaleme almış ve hatta ülkenin resmi adını da 1999 yılında Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti olarak değiştirmiştir (Bolívar ve Chávez, 2011). Bugün Bolivarcı Hareket, Chávez'in öğretilerini takip edenlerin kullandığı bir terim haline gelmiştir.

demokrasi modelini daha katılımcı bir demokrasi modeline dönüştürmek olmuştur. Mega Seçimler olarak da anılan 2000 yılı seçimleri yerel ve parlamenter seçimler ile Başkanlık seçimlerini kapsamaktadır. Söz konusu tüm seçimlerinden Chávez ve onun siyasi hareketi zaferle çıkmıştır. Seçimler sonrası kurulan halk meclisleri aracılığıyla halkın doğrudan yönetim süreçlerine katılması hedeflenmiştir. Bu dönüşüm, doğal olarak, eski Punto Fijo elitleri ile yeni Bolivarcı elitler arasında büyük bir kriz yaratmıştır. Zira Anayasa değişikliklerinden sonra Chávez, petrol şirketlerinin, telekomünikasyon, enerji şirketlerinin kamulaştırılmasını ve toprak reformunu içeren anti-neoliberal bir yasa paketini 2004 yılında ilan ederek ülkenin sermaye sınıfına savaş açmıştır. Böylece, eski elitler muazzam petrol gelirlerini kaybetmişlerdir (Alvarez, 2006; Ellner, 2008).

Chávez'in kurduğu katılımcı demokratik rejim modeli nedeniyle ülkede seçimler sıklaşmıştır. Popülist iktidarlar, halkın desteğiyle iktidarda kalabilmek için düzenli olarak seçimlere gitmek, böylece meşruiyetlerini devam ettirmek zorundadırlar (Remmer, 2012). 1999'dan Chávez'in 2013'teki ölümüne kadar; üç başkanlık seçimi (1998, 2006 ve 2012 yıllarında), dört parlamenter seçim (1998, 2000, 2005, ve 2010 yıllarında), hem valilik hem de belediye başkanlığı seçimlerini kapsayan altı adet yerel seçim (2000, 2004, 2005, 2008, 2010, ve 2012 yıllarında) düzenlenmiştir. Maduro'nun döneminde ise 2 başkanlık seçimi (2013 ve 2018 yıllarında), 2 parlamenter seçim (2015 ve 2020 yıllarında), yedi adet yerel seçim (2013, 2014, 2017'de iki adet, 2018, 2021 ve 2022 yıllarında) düzenlenmiştir (Venezuela Ulusal Seçim Konseyi, 2023a). Bununla birlikte, düzenli olarak, belirli tarihlerde yapılması gereken seçimlerin tarihleri, çeşitli sebeplerle iktidar tarafından sürekli değiştirilmeye çalışılmıştır. Ülkede pek çok siyasi kriz devam ederken Maduro Yönetimi 2018 yılında yapılacak olan devlet başkanlığı seçiminin tarihini değiştirmek istemiş, bu durum muhalefet tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Aralık ayında düzenlenmesi gereken seçim ilk olarak Nisan ayına çekilmişse de muhalefetin tepkileriyle Mayıs 2018'e ötelenmiştir. Bu da muhalefete seçim hazırlıklarını tamamlamak için yeterli süreyi tanımamıştır.

Hugo Chávez'in ölümünden sadece 40 gün sonra düzenlenen ve muhalefete seçime hazırlanma imkânı tanımayan 2013 Başkanlık seçimleri de oldukça olaylı geçmiştir. Nicolás Maduro'nun rakibi Henrique Capriles'e karşı %1,49 gibi çok düşük bir oy farkıyla seçimi kazanmasının ardından hükümet ve muhalefet arasında seçimlerin demokratikliği ve adilliği üzerinden başlayan çatışma, Maduro'nun otoriter politikalarındaki artışın da etkisiyle giderek derinleşmiştir (Venezuela Ulusal Seçim Konseyi, 2013). Seçimlere gözlemci statüsü ile katılan The Carter Center, seçimlerle ilgili bir rapor yayınlarak muhalefetin seçimin zamanlaması konusunda haklı olduğunu belirtmiş, muhalefetin seçime hazırlanma sürecinin baltalandığını, seçimin adil ve özgür bir ortamda yapılmadığını ortaya koymuştur (The Carter Center, 2013).

Muhalefetle iktidar arasındaki çatışmanın temelinde ekonomik nedenler yattığını söylemek de mümkündür. Venezuela dünyanın en büyük kanıtlanabilir petrol rezervine sahip ülkesidir (ABD Enerji Enformasyon İdaresi, 2020). Ülkenin ekonomisi, Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının (GSYİH) %60'ını ve ihracat gelirlerinin %95'ini oluşturan petrol üretimine ve ihracatına bağımlıdır (Dünya Bankası, 2020). Dolayısıyla uluslararası piyasalarda belirlenen petrol fiyatındaki dalgalanmalar, ülke ekonomisini doğrudan etkilemektedir. Nicolás Maduro'nun başkan olarak seçildiği tartışmalı 2013 seçimi maalesef seçimlerde pek çok sıkıntıların yaşandığı güncel sürecin başlangıcı olmuştur. Bu süreçte pek çok farklı ideolojik görüşe sahip 50'den fazla siyasi partinin bir araya gelmesiyle oluşan muhalefet bloğu MUD (Demokratik Birlik Yuvarlak Masası), Maduro Hükümetini ekonomik ve siyasi anlamda başarısızlıkla suçlayarak Maduro'nun istifa etmesi talebi ile 2014 yılında başlayan ve uzun yıllar devam eden protestolar düzenlemiştir. Bu protestolarda Maduro Yönetimi taraftarları ile muhalif MUD taraftarları karşı karşıya gelmiş, iki taraf arasında pek çok şiddet içeren çatışmalar yaşanmıştır. Güvenlik güçlerinin protestolara müdahalesi oldukça sert olmuş, 2014-2015 ve 2017 yıllarında düzenlenen bu şiddetli protestolarda binlerce Venezuelalı yaralanmış, yüzlercesi ise hayatını kaybetmiştir (The Observer, 2017). Hükümetin ve muhalefetin bu rakamlara ilişkin verdiği veriler oldukça farklılık göstermekte olup

kesin sayı bilinmemektedir (Meza, 2017). Ülkede derin siyasi kriz devam ederken muhalif blok MUD, 2015 yılında düzenlenen milletvekili seçimlerinde muazzam bir başarı göstermiş ve Hugo Chávez'in sosyalist partisi PSUV, ilk kez muhalifler karşısında seçim kaybetmiştir. Ulusal mecliste bulunan toplam 167 koltuğun 109'unu MUD, 55'ini PSUV ve 3'ünü ise yerli halka ayrılan kontenjandan giren milletvekilleri kazanmıştır (Venezuela Ulusal Seçim Konseyi, 2015). Bu yenilgiyi kabul etmeyen Maduro Yönetimi ise Ulusal Meclisin yetkilerini yok saymak adına Ulusal Toplumsal Parlamento (National Communal Parliament) isimli yeni bir parlamento kurmuştur (Vaz, 2021).

2015 yılındaki seçimlerle Ulusal Mecliste çoğunluğu kazanan muhalefet, başkanlığı kazanmak için de çeşitli hamleler yapmıştır. Bu hamlelerin en önemlisi Venezuela anayasasında tanımlanan devlet başkanını geri çağırma seçimi düzenlemektir. Geri çağırma seçimleri, Devlet Başkanının 6 yıllık dönemini tamamlamadan yapılacak bir ara seçim ile Devlet Başkanlığının sonlanması ya da Başkanlığın devam etmesini sağlayan seçimlerdir. Anayasanın 71, 72, 73 ve 74. Maddeleri seçilmiş yöneticilerin geri çağırma seçimine tabii olacağını belirleyen maddelerdir (Venezuela Ulusal Seçim Konseyi, 2023b). Eğer ilk aşamada, toplam seçmenin %10'unun imzası toplanır ve Venezuela Ulusal Seçim Konseyi bu imzaları kabul ederse, seçilmiş Başkanın geri çağırma referandumu süreci başlamamaktadır. İşte, 2015 seçiminde Mecliste çoğunluğu kazanan muhalefetin ilk adımı Başkan Maduro'yu geri çağırma seçimini düzenlemek için gerekli imzaları seçmenlerinden toplamak olmuştur. Gerekli olan minimum 200 bin imza olmasına rağmen, 1 milyon 850 bin seçmenden imza toplandığı halde, üyelerinin tamamı Chávez ve Maduro Yönetimleri döneminde atanan Venezuela Ulusal Seçim Konseyi yüzbinlerce imzayı çeşitli sebeplerle geçersiz sayarak süreci sonlandırmıştır. Ek olarak MUD bloğunu oluşturan 8 parti liderine imzalar toplanırken usulsüzlük yaptıkları gerekçesiyle soruşturma açılmış ve bu liderlere yurtdışına çıkış yasağı da konmuştur (Kennedy, 2016). Bu süreçte Juan Requesens, Leopoldo López ve Enzo Scarano gibi muhalefetin önde gelen liderleri tutuklanmış ve hapis cezaları almaya başlamıştır, Maria Corina Machado gibi muhalif vekillerin de dokunulmazlıklarının kaldırılması sürecine girilmiştir (Borges, 2019). Bu sebeple muhalefet, 2018 yılında düzenlenen Başkanlık Seçimlerini boykot etmiş ve Venezuela tarihinin en düşük katılımı seçimlerinden biri, %46 katılım oranıyla gerçekleştirilmiş ve seçimi Nicolas Maduro %67,84 oyla kazanmıştır (Venezuela Ulusal Seçim Konseyi, 2018). Dünyanın pek çok ülkesi, ABD ve AB ülkeleri dâhil olmak üzere, seçimlerin adil olmadığını ve tekrarlanması gerektiğini resmi olarak duyurmuşlardır. Ancak Maduro Yönetimi seçimin adil olduğunu savunmuş ve seçimi tekrarlamayı reddetmiştir. Muhalefetin çoğunluğa sahip olduğu Ulusal Mecliste ise 2019 Ocak ayında Anayasanın 233. Maddesi gerekçe gösterilerek kritik bir karar alınmıştır. Bu karar Başkan Maduro'nun Devlet Başkanlığını tanımayarak muhalif Meclis Başkanı Juan Guaidó'yu geçici Devlet Başkanı ilan etmiştir (Kiley, 2019). Meclisin bu kararını Anayasa Mahkemesi ve Maduro Yönetimi reddetse de karar, başta ABD ve AB ülkeleri olmak üzere 80'den fazla ülke tarafından resmi olarak tanınmış ve ülke tarihte ilk kez 2 başkana birden sahip olmuştur (Mackintosh, 2019). Guaidó'nun geçici başkanlığı pek çok ülke tarafından tanınmış olsa da fiili başkanlığı kurumların kontrolü elinde olan Maduro sürdürmeye devam etmektedir. Ek olarak, AB 2021 yılında Guaidó'yu tanıma kararından geri adım atmıştır (Stott, 2021).

Sonuç olarak Başkan Maduro döneminde Venezuela'da demokrasinin kalitesini değerlendirmenin ilk kriteri olan seçim rejimi konusunda Yönetim oldukça zayıf bir karne sergilemektedir. Seçimlerin düzenli aralıklarla yapılmasının engellendiği, muhalefetin özgür bir biçimde örgütlenmeden hazırlıksız bir biçimde seçimlere katıldığı, muhalif liderlerin sürekli yargı tehdidiyle karşı karşıya kalması, muhalefetin seçimi kazandığı halde paralel kurumlar oluşturularak seçim sonuçlarının tanınmadığı bir sürece girilmiştir. Bu durum Başkan Maduro döneminde Venezuela'da poliarşi yani demokrasinin minimal kriterlerinin bile karşılanamadığını göstermektedir.

4.2. Yatay Hesap Verilebilirlik Kurumları:

Demokratik hesap verilebilirlik, temel olarak seçilmiş yetkililerin gücünü sınırlamak ve görevlerini ihmal etmeleri durumunda seçilmiş yetkililere yaptırım uygulanmasını sağlayan bir mekanizmadır (Schedler, Diamond ve Plattner, 1999). Bu mekanizmanın en güçlü aracı kuvvetler ayrılığı ilkesidir. Kısaca yasama, yürütme ve yargının birbirini denetlemesi olarak adlandırılan bu ilke, demokrasilerin bel kemiğini oluşturmaktadır. Venezuela Anayasası'nın 200. Maddesine göre, milletvekilleri görev sürelerinin sonuna kadar dokunulmazlığa sahiptir ve milletvekillerini yalnızca Yüksek Adalet Divanı yargılayabilir. Bu mahkemenin her yargıcı on iki yıllığına seçilir, ancak nihai atamanın Ulusal Meclis tarafından onaylanması gerekir. Ayrıca yargıçlar, Ulusal Meclis'in üçte iki çoğunluğu tarafından on iki yıllık görev süreleri boyunca görevden de alınabilir. 1999 yılından beri iktidar olan Bolivarcı Yönetim, tüm bu kurumların yüksek yargıç atamasını yapan yönetim olmuştur. Seçimleri düzenleyen Ulusal Seçim Konseyi'nin tüm üyeleri de yine aynı iktidar tarafından atandığı için bu kurumların aldığı kararların tarafsızlığı sorgulanır hale gelmiştir. Örneğin Ulusal Meclis'te çoğunluğu kaybeden Maduro Yönetimi 29 Mart 2017 yılında, yine tüm üyeleri Chávez ve Maduro Yönetimleri döneminde atanan Yüksek Mahkeme kararlarıyla Meclisin bir kısım yetkisinin Yüksek Mahkemeye devredilmesine karar vermiştir. Muhalefet lideri Capriles ise bu gelişme karşısında "Venezuela artık diktatörlükle yönetiliyor" açıklamasını yapmıştır (Romo, 2017). Hem muhalefetten hem toplumdan hem de uluslararası toplumdan gelen tepkiler üzere Yüksek Mahkeme kararını iki gün sonra geri alsa da kararın Venezuela demokrasisine verdiği zarar kalıcı olmuştur (Slotkin, 2017).

Ayrıca Venezuela Anayasasının 236. Maddesi, 21. Fıkrası gereği devlet başkanının Ulusal Meclisi feshetme yetkisine sahip olması yatay hesap verilebilirliğe zarar veren bir diğer durumdur (Kornblith, 2013). Ek olarak, Venezuela Yüksek Mahkemesi, devlet başkanına sınırlı bir süre için Kanun Hükmünde Kararname (KHK) çıkarma yetkisi de verebilmektedir. Bu kararnameler, Meclisin bypass edilebilmesini sağlamakta ve meclisin karar alma yetkisini sınırlandırmaktadır. Hugo Chávez bu gücü yıllar boyunca pek çok kez kullanmıştır. Başkan Maduro da bu yetkiyi örneğin Mart 2015'te altı ay ve Şubat 2016'da ise altmış gün kullanmıştır. Maduro ayrıca KHK yetkisini başkan yardımcısını yetkilendirmek için de kullanmıştır. Bu KHK'ya göre Maduro, başkan yardımcısına bakanlıkların harcama planlarını belirleme ve özel işletmeleri kamulaştırma yetkisi de dahil olmak üzere geniş kapsamlı KHK yetkilerini devretmiştir. KHK yetkisinin aşırı kullanılması ve yetkilerin başkan yardımcısına da verilmesi, muhalefete geçen Ulusal Meclis'in denklemin dışına çıkarılmasına sebep olmakta ve bu durum yatay hesap verilebilirliği açıkça zedelemektedir.

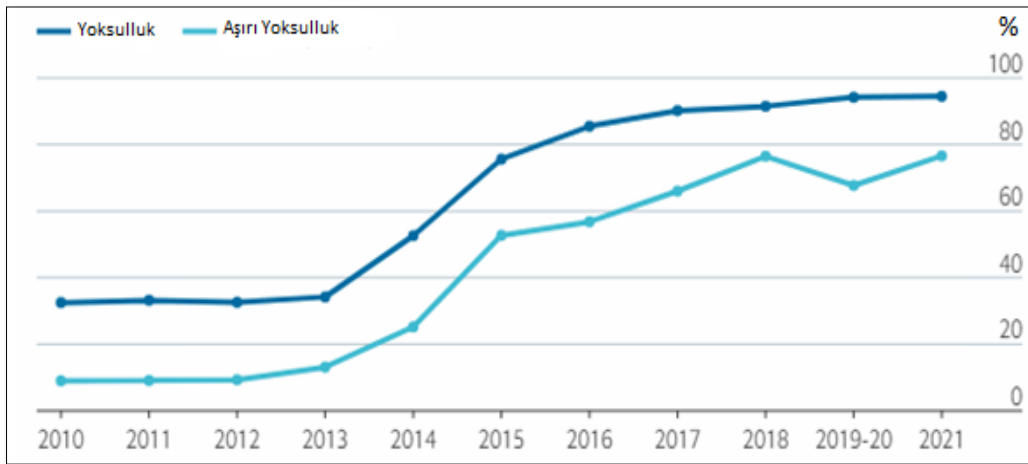
Hesap verilebilirlik kriterinin, güçler ayrılığı ilkesi dışında ikinci önemli konusu ise yolsuzluktur. Zira yolsuzluk, liyakatin azaldığı, kayırmacılığın normalleştirildiği ve görevini kötüye kullanan seçilmişlerin cezalandırılmadığı bir ortama yol açmaktadır. Yolsuzluk oranları, Venezuela siyasi tarihinde en yüksek noktasına Maduro'nun Başkanlığı döneminde ulaşmış ve bu dönemde Venezuela dünyanın en çok yolsuzluk yapılan ülkelerinden biri haline gelmiştir (Crisp, Levine ve Ray, 2015: 158). Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün hazırladığı Şeffaflık Algısı Endeksi'ne göre Venezuela, 2022 yılında, 180 ülke arasında 177. sırada yer almaktadır (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2022). Bu yüksek yolsuzluk oranları, ülkedeki kurumların yatay hesap verilebilirliğinin ne derece zarar gördüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Kısacası, bu çalışmanın ikinci kriteri de Venezuela'da yatay hesap verebilirlik kurumlarının etkin bir şekilde çalışmadığını, güçler ayrılığı ilkesinin etkisizleştirildiğini ve dolayısıyla ülke demokrasisini oldukça zayıflattığını göstermektedir.

4.3. Sosyoekonomik Boyut:

Demokrasi Kalitesi Analizinin üçüncü kriteri Sosyoekonomik boyut ise eşitlik, yoksulluk ve insani gelişmeleri içerir. Dünya Bankası GINI Gelir Dağılımı Eşitsizliği Endeksi'ne göre Venezuela'da gelir dağılımı Chávez'in Başkanlığı döneminde oldukça iyiye gitmiş, 1990'da 0,47 iken 2011'de 0,39'a

düşmüştür⁴ (Dünya Bankası, 2011). Ancak Endeks Maduro Yönetimi döneminde 2014 yılında 0,44'e, 2017 yılında 0,68'e kadar yükselmiştir (The Economist, 2021). Endeks 2021 yılında 0,56'ya kadar düşse de Venezuela hala dünya genelinde oldukça yüksek endekse sahip ülkeler arasında yer almaya devam etmektedir.

Dünya Bankası verilerine göre, Chávez döneminde ülke yine önemli ilerlemeler kaydetmiştir. 1997 yılında Venezuela nüfusunun %55,6'sı yoksulluk sınırının altında yaşarken, Chávez döneminde bu rakam %26'lara kadar gerilemiştir. Ancak Maduro'nun 2013 yılında Başkan seçilmesinin hemen ardından bu oranda ülkede başlayan ekonomik kriz, hiperenflasyon, aşırı göç, işsizlik, Covid-19'un ekonomik etkileri vb. sebeplerle inanılmaz artışlar yaşamıştır. Aşağıda bulunan Şekil 1'e göre ülkede toplumun neredeyse tamamı yoksulluk sınırı altında yaşamakta ve yine ülkenin %79'unun aşırı yoksulluk sınırı altında yaşadığı görülmektedir. Chávez'in ölümünün hemen ardından yoksulluk ve aşırı yoksulluk sınırı altında yaşayan Venezuelalı oranları oldukça artmış, toplumun neredeyse tamamı bu sınırların altında yaşamaya mahkûm olmuştur. Daha önce de bahsedildiği üzere bu durumun en büyük sebebi ekonomide tek bir ürüne, yani petrole bağımlı olunması ve 2014 sonrası petrol fiyatlarındaki dramatik düşüştür. Hugo Chávez'in petrol endüstrisini kamulaştırmasından bu yana, petrol geliri tamamen hükümet tarafından kontrol edilmektedir ve hükümet bu geliri sosyal yardım programlarında kullanmakta, yoksullukla savaşmak yerine, halkı bu sosyal yardımlara bağımlı hale getirerek, halkın kendisine bu yardımlar karşılığında oy vermesini sağlamaktadır.

Şekil 1: Venezuela'da Yoksunluk verileri (The Economist, 2021)

Ancak Maduro'nun Başkanlığı sırasında petrol fiyatlarındaki düşüşe ek olarak, ABD'nin iki ülke ilişkileri tarihinde ilk kez, 2019 yılında petrole ambargo uygulaması Venezuela ekonomisinin ciddi anlamda çökmesine ve Venezuela halkının bu durumdan derinden etkilenmesine sebep olmuştur. Tüm bunlara ek olarak ülkeden göç eden eğitimli iş gücünün artık Venezuela petrol sektöründe çalışmaması, doğrudan yabancı yatırımın sosyalist ekonomi politikaları çerçevesinde ülkeye sokulmaması ve petrol üretim kapasitesinin ciddi anlamda düşmesi ile ülkenin GSYİH'si ciddi anlamda kayba uğramıştır. 2012 yılında 372 milyar dolar olan GSYİH, Covid-19 salgınının da etkisiyle 2020 yılında 45 milyar dolara kadar gerilemiştir (Uluslararası Para Fonu, 2021). 2008 yılında 128\$ olan petrolün varil fiyatı 2020 yılında 18\$'a kadar düşmüştür (ABD Enerji Enformasyon İdaresi, 2022). Bu durum gelirin büyük kısmı petrolden oluşan Venezuela ekonomisini derinden sarsmıştır. 2012 yılından %21,1 olan enflasyon,

⁴ GINI Endeksi'nde sıfıra yakınlık mükemmel eşitliği, bire yakınlık ise tam eşitsizliği göstermektedir.

2014 yılında %62,2'ye, 2016 yılında %254,9'a yükselmiştir (Dünya Bankası, 2016). Bu süreçte artan yoksulluk ve yolsuzluk ile ülkede suç oranları giderek artmış, devam eden Suriye iç savaşına rağmen Venezuela aynı yıllarda tüm dünyada suç oranının en yüksek olduğu ülke haline gelmiştir (InSight Crime, 2022). Sosyoekonomik anlamda en kritik gelişmelerden biri ise 2018 yılından günümüze hızla artan toplu göçtür. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (UNHCR) ortak yönettiği R4V platformu verilerine göre 2015 yılında 30 milyon olan Venezuela nüfusunun 7,320,225'u ülkesini terk etmiştir (R4V, 2023). 2019 yılında ABD ve AB ülkeleri tarafından uygulamaya konan ekonomik yaptırımlar, petrole uygulanan ekonomik ambargo ve Covid-19 salgını sonrası dünya genelinde yaşanan ekonomik durgunluk ise krizin giderek derinleşmesine sebep olmuştur. 20. Yüzyılın başından beri temel besin maddelerini üretmeyip, petrol gelirleri ile bu ürünleri ithal eden ülkede, ekonomik kriz, enflasyon ve döviz kıtlığının yaşanması sebebi ile gıda kıtlığı ve istifçilik başlamış bunun sonucunda gıda fiyatları başta olmak üzere temel ihtiyaç mallarında aşırı artışlar da yaşanmaya başlamıştır (Pittaluga, Seghezze, ve Morelli, 2021).

Son olarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın İnsani Gelişme Endeksi'ne (İGE) göre Venezuela yine Chávez döneminde etkileyici bir gelişme gösterirken, Maduro döneminde ise ciddi bir düşüş yaşamıştır. Chávez'in göreve başladığı 1999 yılında Venezuela İGE değeri 0,68'dir⁵. Bu değer 2013 yılında 0,774'e kadar yükselmiştir ancak Maduro göreve geldikten sonra gerilemeye başlamış ve 2021 yılında 0,69 değerine yani neredeyse Chávez öncesi döneme gerilemiştir (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 2021). Kısacası Maduro döneminde Venezuela demokrasisi, sosyoekonomik boyutta da diğer iki kritere benzer sonuçlar göstermektedir. O'Donnell'in (1993: 1355) argümanına göre, bir vatandaşın sosyoekonomik ihtiyaçlarının karşılanması onun daha demokratik kararlar vermesine sebep olmaktadır. Ancak yukarıdaki verilerden de görülebileceği üzere Venezuela halkı Maduro döneminde sosyoekonomik anlamda bir çöküş yaşamıştır. Dolayısıyla demokrasi kalitesi analizinin bu dolaylı kriterinde Maduro yönetimi süresince meydana gelen sosyoekonomik statüdeki düşüşle, demokrasideki gerileme doğru orantılı gitmektedir.

5. Sonuç

Bu çalışmada, Başkan Maduro döneminde, 2013 yılından günümüze, Venezuela'daki demokrasi kalitesi üç demokratik kriter üzerinden analiz edilmektedir. Bu kriterler seçim rejimi, yatay hesap verilebilirlik kurumlarının durumu ve sosyoekonomik boyutlardan oluşmaktadır. Belirlenen üç kriter ve bu kriterlere bağlı verilerle, bu kriterleri ilgilendiren siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmeler incelendiğinde sonuçların Venezuela demokrasisi açısından pek de parlak olmadığı görülmektedir. Seçim tarihlerinin keyfi kararlarla değiştirilmesi, seçimlerin pek çok farklı siyasi partilerin birleşimiyle oluşan blok muhalefetin organize olamayacağı kadar erkene alınması, siyasi liderlerin destek ve oy için eşit rekabet etme hakkının olmayışı seçim rejimine zarar veren gelişmeler olmuştur. Ayrıca, yine bu dönemde güçler ayrılığı ilkesi zarar görmüş, Başkanın KHK yetkisi Başkan Yardımcısına da verilmiştir. Artan yolsuzluk oranları, hesap verilebilirliği zedelemiştir. 2015 genel seçimlerini kaybederek Ulusal Meclis'teki çoğunluğunu kaybeden Maduro Hükümeti, farklı bir Toplumsal Meclis kurarak, muhalefetin çoğunlukta olduğu Ulusal Meclisi etkisiz kılmaya çalışmıştır. Bu da Ulusal Meclisin yani yasamanın, yürütme yani Başkan üzerindeki denetleme yetkisini etkisiz kılmıştır. Son olarak ülkedeki derin ekonomik krizin etkileri, demokratik rejimi ve seçmenlerin demokratik karar alma süreçlerini de etkilemiştir. Sonuç olarak, Nicolás Maduro yönetiminde gerçekleşen tüm bu gelişmeler, bu dönemde Venezuela'da demokrasi kalitesinin ciddi derecede zedelendiğini ortaya koymuştur.

⁵ İGE'de sıfır değeri en az gelişmeyi, bir değeri ise mükemmel gelişmeyi tanımlamaktadır. İGE bir ülkede, bir vatandaşın yaşam standardını sağlık, eğitim, gelir vb. alanlardaki ölçümlerle yapmaktadır.

6. Kaynaklar

- ABD Enerji Enformasyon İdaresi (2020). Venezuela Ülke Profili. <https://www.eia.gov/international/overview/country/VEN> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- ABD Enerji Enformasyon İdaresi (2022). ABD Ham Petrol Varil Başına Alış Fiyatı. https://www.eia.gov/dnav/pet/hist/LeafHandler.ashx?n=p&s=f000000_3&f=m adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Alexander, R. J. (1980). Democracy in Venezuela. *Latin American Research Review*, 15(2), 241-247.
- Alvarez, A. E. (2006). Social Cleavages, Political Polarization and Democratic Break Down in Venezuela. *The Stockholm Review of Latin American Studies*, (1). 29-41.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2021). İnsani Gelişim Endeksi, Venezuela verileri. <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Bolívar, S., ve Chávez, H. (2011). *La Revolución bolivariana: Hugo Chávez presenta a Simón Bolívar*. Madrid: Ediciones Akal.
- Borges, B. (2019). Political Persecution in Venezuela. CEPAZ. <https://cepaz.org/noticias/political-persecution-in-venezuela/> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Buxton, J. (2004). Economic Policy and the Rise of Hugo Chávez. *Venezuelan Politics in the Chávez Era: Class, Polarization, and Conflict* (1. Baskı, s.113-130) içinde. Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Crisp, B. F., Levine, D. H., ve Rey, J. C. (2015). "El Problema de la Legitimidad en Venezuela", *Cuestiones Políticas*, 12 (16).
- Dahl, R. (1973). *Polyarchy: Participation and Opposition*. Connecticut: Yale University Press.
- Dünya Bankası (2011). Venezuela GINI Endeksi Verileri. <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=VE> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Dünya Bankası (2014). Venezuela'da Kişi Başına Düşen Milli Gelir Verileri. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=VE> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Dünya Bankası (2016). Venezuela Yıllık Enflasyon Verisi Göstergeleri. <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=VE> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Dünya Bankası (2020). Venezuela Ülke Profili. <https://data.worldbank.org/country/venezuela-rb?view=chart> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Ellner, S. (2008). *Rethinking Venezuelan Politics: Class, Conflict, and the Chávez Phenomenon*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Ellner, S. ve Hellinger, D. (2004). *Venezuelan Politics in the Venezuela Era: Class, Polarization, and Conflict*. Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Ellner, S. ve Tinker-Salas, M. (2007). *Venezuela: Hugo Chávez and the Decline of an "Exceptional Democracy"*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

- Hellinger, D. (2004). Political Overview: The Breakdown of Puntofijismo and the Rise of Chavismo. *Venezuelan Politics in the Chávez Era: Class, Polarization, and Conflict* (1. Baskı, s.27-54) içinde. Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Horowitz, D. L. (1990). Presidents vs. Parliaments: Comparing democratic systems. *Journal of Democracy*, 1(4), 73-79.
- InSight Crime (2022). Venezuela Country Profile. <https://insightcrime.org/venezuela-organized-crime-news/> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Karl, T. L. (1987). Petroleum and Political Pacts: The Transition to Democracy in Venezuela. *Latin American Research Review*, (22)1, 63-94. <https://doi.org/10.1017/S0023879100016435>
- Karl, T. L. (1990). Dilemmas of Democratization in Latin America. *Comparative Politics*, 23(1), 1-21.
- Kennedy, M. (2016, Ekim). Venezuelan Authorities Halt Drive To Recall President Nicolas Maduro. *NPR*. <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2016/10/21/498842534/venezuelan-authorities-halt-drive-to-recall-president-nicolas-maduro>
- Kiley, S. (2019, Ocak). The transformation of Juan Guaidó, Venezuela's self-declared president. *CNN International*. <https://edition.cnn.com/2019/02/07/americas/juan-Guaidó-profile-venezuela-kiley-intl/index.html>
- Kornblith, M. (2013). "Chavismo After Chávez", *Journal of Democracy*, 24(3), 47-61.
- Levine, D. (1978). Venezuela since 1958: The consolidation of democratic politics. In J. Linz & A. Stepan (Eds.), *The breakdown of democratic regimes* (s. 82–109) içinde. Johns Hopkins University Press.
- Levine, D. H. Ve Molina, J. E. (2007). La Calidad de la Democracia en America Latina: Una Vision Comparada. *América Latina Hoy*, 45, 17-46.
- Mackintosh, E. (2019, Şubat). European nations recognize Juan Guaidó as Venezuela's interim president. *CNN International*. <https://edition.cnn.com/2019/02/04/americas/europe-Guaidó-venezuela-president-intl/index.html>
- Merkel, W. (2004). Embedded and Defective Democracies. *Democratization*, 11(5), 33-58.
- Meza, A. (2017, Ağustos). The crisis in Venezuela: An average victim of protest violence in Venezuela. *El Pais*. https://english.elpais.com/elpais/2017/08/01/inenglish/1501594721_870884.html
- Neuman, W. (2013, Mart). Venezuela Dies, Leaving Sharp Divisions in Venezuela. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2013/03/06/world/americas/hugo-Chávez-of-venezuela-dies.html>
- O'Donnell, G. (1993). On the State, Democratization and Some Conceptual Problems: A Latin American View with Glances at Some Post-Communist Countries. *World Development*, 21(8), 1355-1369.
- Oliveros, L. (2020). New Report Documents How U.S. Sanctions Have Directly Aggravated Venezuela's Economic Crisis. *WOLA*. <https://www.wola.org/2020/10/new-report-us-sanctions-aggravated-venezuelas-economic-crisis/>
- Peeler, J. A. (1985). *Latin American Democracies: Colombia, Costa Rica, Venezuela*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Pittaluga, G. B., Seghezza, E., & Morelli, P. (2021). The political economy of hyperinflation in Venezuela. *Public Choice*, 186(3-4), 337-350. <https://doi.org/10.1007/s11127-019-00766-5>
- Remmer, K. L. (2012). The rise of Leftist–Populist Governance in Latin America: the roots of electoral change. *Comparative Political Studies*, 45(8), 947-972.

- R4V (2023). Venezuelan Refugees and Migrants in the World. <https://www.r4v.info/en/refugeeandmigrants> 11 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.
- Romo, R. (2017, Mart). Venezuela's high court dissolves National Assembly. *CNN International*. <https://edition.cnn.com/2017/03/30/americas/venezuela-dissolves-national-assembly/index.html>
- Schedler, A.; Diamond, L, ve Plattner, M. F. (1999). *The Self-restraining State: Power and Accountability in New Democracies*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Schmitter, P. C. ve Karl, T. L. (1991). What Democracy is and is Not. *Journal of Democracy*, 2(3), 75-88.
- Slotin, J. (2017, Nisan). Venezuela's Top Court And President Reverse Course, Restore Powers To Legislature. *NPR*. <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2017/04/01/522307795/venezuelas-top-court-and-president-reverse-course-restore-powers-to-legislature>
- Stott, M. (2021, Ocak). EU drops recognition of Juan Guaidó as Venezuela's interim president. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/aa372f3a-a1ac-41da-848a-46355fc3ec4f>
- The Carter Center. (2013). Study Mission of The Carter Center 2013 Presidential Elections in Venezuela. Final Report. <https://aceproject.org/ero-en/regions/americas/VE/venezuela-tcc-final-report-presidential-2013/view>
- The Economist (2021, Ekim). Socioeconomic indicators deteriorate in Venezuela. *The Economist*. <https://country.eiu.com/article.aspx?articleid=261494009&Country=Venezuela&topic=Economy&subtopic=Forecast&subsubtopic=Economic+growth>
- The Observer (2017, Eylül). Violence and Instability in Maduro's Venezuela. <https://theobserver-qiaa.org/violence-and-instability-in-maduros-venezuela> adresinden 11 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.
- Tilly, C. (1998). *Democracy, Social Change and Economies in Transition*. Washington DC: National Academy Press.
- Tinker-Salas, M. (2015). *Venezuela: What Everyone Needs to Know*. Oxford: Oxford University Press.
- Uluslararası Göç Örgütü (2023). Venezuelan Refugee and Migrant Crisis. <https://www.iom.int/venezuelan-refugee-and-migrant-crisis> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Uluslararası Para Fonu (2021). Venezuela Yıllık GSYİH Verileri <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/VEN?zoom=VEN&highlight=VEN> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Uluslararası Şeffaflık Örgütü (2022). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2022> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Vaz, R. (2021). Venezuelan Legislature Approves National Communal Parliament Law. *Venezuelanalysis.com*. <https://venezuelanalysis.com/news/15177> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Venezuela Ulusal Seçim Konseyi (2013). 2013 Başkanlık Seçimi Resmî Sonuçları. http://www.cne.gob.ve/resultado_presidencial_2013/r/1/reg_000000.html adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Venezuela Ulusal Seçim Konseyi (2015). 2015 Milletvekili Seçimi Resmî Sonuçları. http://www.cne.gob.ve/resultado_asamblea2015/r/0/reg_000000.html adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Venezuela Ulusal Seçim Konseyi (2018). 2018 Başkanlık Seçimi Resmî Sonuçları. <http://www.cne.gob.ve/ResultadosElecciones2018/> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Venezuela Ulusal Seçim Konseyi (2023a). Düzenlenen Tüm Seçimler ve Resmî Sonuçları. http://www.cne.gob.ve/web/estadisticas/index_resultados_elecciones.php adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Venezuela Ulusal Seçim Konseyi (2023b). Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti Anayasası. http://www.cne.gob.ve/web/normativa_electoral/constitucion/indice.php adresinden 11 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

Yin, R. K. (2009). *Case Study Research: Design and Methods*. California: SAGE Inc.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma için etik kurul onayı gerekli değildir.

Destek Beyanı

Bu çalışmanın finansmanı yoktur.

Çıkar Beyanı

Bu makalede herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.